

ምዕራፍ ክስር

ክርክር

የምዕራፍ ዓላማዎች፡- ተማሪዎች! ይህንን ምዕራፍ ከተማራችሁ በኋላ፤

- የቀረበላችሁን ዕሁፍ አንብባችሁ የተረዳችሁትን ትገልጻላችሁ።
- ስርዓት ያለው ክርክር ለማካሄድ የሚጠቅሙ ነጥቦችን ትገልጻላችሁ።
- ለቃላት አገባባዊና ቀጥተኛ ፍቺ፣ እንዲሁም ተመሳሳይና ተቃራኒ ፍቺዎች ትሰጣላችሁ።
- ከምታዳምጡት፣ ማብራሪያና ገለጻ የምታገኛቸውን ጠቃሚ ሀሳቦች በማስታወሻ ትይዛላችሁ።
- የቅኔን ህብረ ቃል፣ ስምና ወርቅ ትገልጻላችሁ።
- ከአንድ ጽሑፍ ውስጥ መንስኤና ውጤትን የያዙ ዓረፍተነገሮችን ለይታችሁ ታወጣላችሁ።
- ገፀ ባህርያቱን ወክላችሁ ባህላዊ ሙግት ታደርጋላችሁ።

ቅድመ ንባብ ጥያቄዎች

- ፩. ክርክር ከውይይት ወይም ከጭውውት በምን ይለያል?
- ፪. ክርክር ለምን ይካሄዳል?
- ፫. ክርክር ሲደረግ አዳምጣችሁ ታውቃላችሁ? ያዳመጣችሁትን ክርክር ሂደት ምን እንደሚመስል ግለጹ።
- ፬. ክርክር ሲካሄድ ታሳቢ የሚሆኑ ጉዳዮች ምንድን ናቸው?
- ፭. ስለክርክር አካሄድ ማወቅ ምን ጥቅም ይሰጣል ትላላችሁ?

ክርክር

ክርክር ማለት በሁለት ሰዎች ወይም በሁለት ቡድኖች መካከል የሚካሄድ ሙግት ነው። በህብረተሰባችን በስፋት የተለመደ ሲሆን፣ ሲተገበርም በርካታ ዓመታትን አስቆጥሯል። ይሁን እንጂ፣ ለአሸናፊነት በሚደረገው ትግልና በአንዳንድ ሌሎች ነጥቦች ቢመሳሰሉም የጥንቱ ሙግትና የዛሬው ክርክር ሰፊ ልዩነት አላቸው። በሀገራችን ልዩ ልዩ አካባቢዎች ያሉ ባህላዊ የሙግት ስርዓቶችም እንደዚሁ ይለያያሉ። ከእነዚህ መካከል ጥንት በሰሜንና በመካከለኛው የሀገራችን ክፍል ይተገበር የነበረ “አሰጥ አገባ” ወይም ሙግት እንደ ምሳሌ እንመለከታለን።

ዳኞች ወይም ሽማግሌዎች በዛፍ ስር ወይም በሜዳ ላይ ይቀመጣሉ። በፈቃዳቸው ወደ ችሎት የመጡ ታዳሚዎችም እንደዚሁ እርስ በርስ በመከባበር ፣ ለእድሜ ባለፀጋዎችና ለሹማምንት ቅድሚያ ተሰጥቷቸው ቦታቸውን ይይዛሉ። በኋላ ላይም የፍርድ ትችት ይሰጣሉ።

ሙግት ሲጀመር ከላሽ በቀኝ ተከላሽ በግራ ይቆማሉ። ሁለቱም አንድ አንድ እማኝ ይመርጡና እማኞቹ በበኩላቸው የመሀል ዳኛ ይለይማሉ። በመቀጠል ከላሽና ተከላሽ የስርዓት(የስነ ስርዓት) ዋስ ይጠራሉ። ዋሶቹ መሐላ ከፈፀሙ በኋላም ክርክሩ ይቀጥላል።

© MOE, FDR, Not to be republished

(ሰዕል ከ'ኢት. ልግግሮ ህግ' መጽሐፍ የተወሰደ)

ሙግት

ከሳሽና ተከሳሽ እጅ ጠባብና ሱሪ ለብሰው፣ ኩታቸውን አደግድገው ይቀርባሉ። (ማደግደግ ማለት፣ ኩታ ወይም ሽማ በትከሻ ዞሮ ወገብ ላይ ይጠመጠምና የኩታውን አንዱን ጫፍ በቀኝ ወይም በግራ ትከሻ ማውረድ ነው)። ከሳሽ “እግዚአብሔር ያሳይዎ!” በሚል መግቢያ ክሱን ይደረድራል። ተከሳሽ የቀረበበትን ክስ የካደ እንደሆነ፣ ከሳሽ ውርርዱን በማስቀመጥ «ብረታ!፣ ነጭ ማር፣ ነጭ ፈረስ፣ ሰጋር በቅሎ፣ ሰንጋ ወይም ሙክት እሰጥ!...» በማለት፣ ዘንጉን በግራ እጁ ጨብጦ ፣ የቀኝ እጁን አመልካች ጣት ወደ ዳኛ ቀስሮ፣ ከፊት ወደ ኋላ ካፈገፈገ በኋላ፣ ክሱን ይደረድራል። ተከሳሽም ተመሳሳዩን ያደርጋል። ከዚያ ብይን ይሰጣል። ለምሳሌ፣ ላም የጠፋበት ሰው “አርዶ በልቷል” ብሎ ከጠረጠረው ሰው ጋር ሲከራከሩ “አለ” የተባለውንና የተከሳሹን ምላሽ በምሳሌነት እናንሳ።

ከሳሽ:- ሳሜ ጠፍታ ከደጋ

- ሰከተል መጣሁ በደም ፍሰጋ
- ብደርስ በፍሰጋ ከደጅህ
- ሙዳ ስጋ ይዟል ልጅህ
- ሰሰዚህ ሳሜን ትከፍሳለህ።

© MOE, FDI, FDRE, FDPR, FDPL, FDPE, FDPEA, FDPEA

ተከላኸ :- ሳምህ ብትጠፋ ከደጋ
 ሕንተም ብትመጣ ፍሰጋ
 ከደጃም ብታገኝ ሙዳ ስጋ
 ከቤቴ በሳይ ሕስ ተራራ
 መዘዋወሪያው የጅብ ያሞራ
 ከቤቴ በሳይ ዛፍ ሕስ
 በዛፍም ሕሞራ ያርፋል
 በመንገዳም ጅብ ይሄዳል።
 ሕሞራና ጅብ ሲጣሰፉ
 ሙዳ ስጋ ቢተፉ
 ነፍስ ያሳወቀ ልጅ ቢያነሳ
 ሕያስከፍሰኝም ነገርህን ሕትርሳ
 ወርርድህን ሕንሳ።

በዚህ መልኩ ሙግቱ ተካሂዶ ዳኞች ግራ ቀኙን አዳምጠው በእማኞች ትችትና አስተያየት ተደግፈው፣ ለተከላኸ መልስ ዋጋ በመስጠት፣ ከሳሽን ተረቺ አደረጉ ይባላል።

የንባብ ጊዜ ጥያቄዎች

1. በምንባቡ የእስካሁን ክፍል ምን ምን ነጥቦች ተነሱ?
2. ምን አዲስ ነገር ጨበጣችሁ?
3. በቀጣዩ የምንባቡ ክፍል፣ ስለ ክርክር ምን የሚነሳ ይመስላችኋል?

በዘመናችን ክርክር፣ በከሳሽና በተከላኸ መካከል ብቻ የሚደረግ አይደለም። በሌሎችም ዘርፎች በስፋት ይካሄዳል። ለምሳሌ ፖለቲከኞች፣ አንዱ ቡድን የራሱን አቋም በመደገፍና የሌላውን በመቃወም ይከራከራል። ህዝብ ዳኛ ይሆንና ፍርድ ይሰጣል። በፈራጅ ድምጽ መሠረትም አንዱ ባለድል ሌላው ተረቺ ይሆናል።

© Moe, Not to be

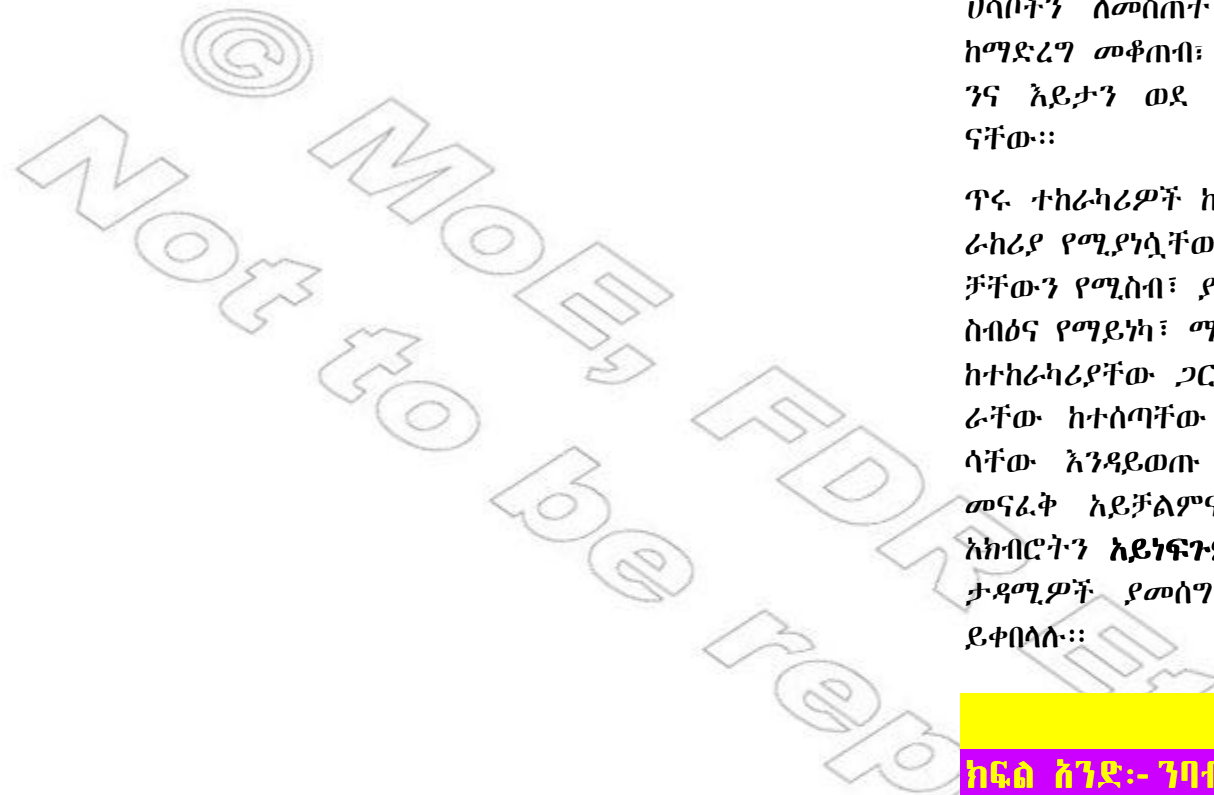
በተማሪዎችም መካከል እንዲሁ በተቃራኒ ሀሳቦች ዙሪያ ክርክሮች ይካሄዳሉ። ተማሪዎች የሚያካሂዷቸውን እነዚህን ክርክሮች ዘርዘር አድርጎ መመልከት፣ ስለዘመኑ ክርክር መልካም ግንዛቤ ያስጨብጣል። የክርክሮቹን ሂደትም የዝግጅትና የክርክር ጊዜ ተግባራት በማለት በሁለት ደረጃ ከፍሎ ማየት ይቻላል። ብዙዎቹ ጥሩ ተከራካሪ የሚባሉት፣ በዝግጅት ወቅት በቅድሚያ የመከራከሪያ ርዕሱን የሚመለከቱ ሀሳቦችን ከተለያዩ የመረጃ ምንጮች ይቃርማሉ። ይህም ባለሙያዎችን በማነጋገር ወይም ጽሑፎችን በማንበብ፣ ካስፈለገም ሁለቱንም መንገዶች በመጠቀም ሊሆን ይችላል።

መረጃዎቹን ከሰበሰቡ በኋላ፣ ይበልጥ ጠቃሚ የሆኑትን በቅደም ተከተል በማደራጀት፣ በአጭሩ በትንሽ ወረቀት ላይ በማስታወሻ መልክ ያስፍራሉ። ይህንን ማድረጋቸው፣ ላይ ታች ከመርገጥ ያድናቸዋል፣ የነገሮችን ፍሰት ጠብቀው ለማቅረብ ያግዛቸዋል። ተከራካሪዎች በየፊናቸው ለሚከራከሩበት ርዕሰ ጉዳይ የሚሆኑ መረጃዎችን ከሰበሰቡና ማስታወሻቸውን ካደራጁ በኋላ፣ ቀጣዩ ሥራቸው ልምምድ ይሆናል። ልምምድን የሚያካሂዱት በሁለት መንገድ ነው። አንደኛው በየግል ራሳቸውን በመስታወት እያዩ መለማመድ ሲሆን፣ ሁለተኛው ደግሞ ሌሎች ሰዎች ልምምዳቸውን አይተው አስተያየት እንዲሰጧቸው በማድረግ ይሆናል። በዚህ ሁኔታ ዝግጅት ካጠናቀቁ በኋላ ወደ ዋና ዋናዎቹ የክርክር መድረክ ተግባራት ይገባሉ።

ተከራካሪዎች ክርክራቸውን የሚጀምሩት ሰላምታ በመስጠትና ርዕሳቸውን በማስተዋወቅ ነው። አያይዘውም በተቀመጠው የሀሳብ ቅደም ተከተል እየተመሩ የክርክር ነጥቦቻቸውን ያቀርባሉ። ለዚህ አካሄዳቸው ማስታወሻ የያዙባት ትንሽ ወረቀት፣ ትልቅ ድርሻ አላት። ክርክራቸውን በወጉና በራስ የመተማመን መንፈስ ለማቅረብ ትረዳቸዋለች። እዚህ ላይ፣ በራስ መተማመን የሚፈጠረው በቂ ዝግጅት ከማድረግ መሆኑን ማጤን ያስፈልጋል። ከተቃዋሚ ወገን የሚቀርቡ አስተያየቶችን በጥሞና

በማዳመጥ ማስታወሻ መያዝም፤ ሌላው ጠቃሚ የተከራካሪዎች ተግባር ነው። ይህ የሚሆነው ለተዘረዘሩ ትችቶችና መቃወሚያዎች አፍራሽ ሀሳቦችን ለመስጠት ስለሚጠቅም ነው። አላስፈላጊ እንቅስቃሴዎችን ከማድረግ መቆጠብ፤ ድምጽን ለታዳሚዎች በሚሰማበት መጠን መመጠንና እይታን ወደ አድማሮች ማድረግም ሌሎች የትኩረት ነጥቦች ናቸው።

ጥሩ ተከራካሪዎች ከላይ በተጠቀሱት ተግባራት ብቻ አያበቁም። ለመከራከሪያ የሚያነሱት ፍሬ ሀሳቦች፣ ባጠቃላይም ክርክራቸው፣ አድማሮቻቸውን የሚስብ፣ ያድማሮቻቸውን ችሎታ ያገናዘበና የተከራካሪዎቻቸውን ስብዕና የማይነካ፣ ማለትም ቅር የማያሰኝ፣ መሆኑን ያረጋግጣል። ትግሉ ከተከራካሪዎቻቸው ጋር ሳይሆን፣ ከሀሳቡ ጋር መሆኑን ያውቃሉ። ንግግራቸው ከተሰጣቸው ጊዜ ጋር የተጣጣመ እንዲሆን ይጥራሉ። ክርዕ ሳቸው እንዳይወጡ ይጠነቀቃሉ። ሌላውን ወገን ሳያከብሩ መክበርን መናፈቅ አይቻልምና፤ ለተከራካሪና ለአድማሮች እንዲሁም ለዳኞች አክብሮትን አይነፍጉም። ክርክራቸውን አጠቃለው ሲሰናበቱም ሁሉንም ታዳሚዎች ያመሰግናሉ። የዳኞች ውሳኔ ምንም ይሁን ምን በፀጋ ይቀበላሉ።

መልመጃዎች

ክፍል አንድ፡- ንባብ

፩. የሚከተሉትን ጥያቄዎች በምንባቡ መሠረት እውነት ወይም ሐሰት በማለት መልሱ።

1. የጥንቱን ሙግትና የዛሬውን ክርክር የሚያመሳስላቸው ምንም ነገር የለም።
2. እሰጥ አገባ ሙግት ለዛሬው ክርክር ምሳሌ ሊሆን አይችልም።
3. ክርክር የሚካሄደው በከላሽና በተከላሽ መካከል ብቻ ነው።
4. ክርክር ውስጥ ከመገባቱ በፊት መረጃ መሰብሰብ አስፈላጊ ነው።
5. ማስታወሻ እያነበቡ መከራከር የጥሩ ተከራካሪ ተግባር ነው።

© MOE, FDIK
Not to be rep...

- 6. "ፈጋ ባለፍ..." በሚለው ዓረፍተነገር ውስጥ የተሰመረበት ቃል የተፈለገውን መልዕክት እንዲያስተላልፍ ጠብቆ መነበብ አለበት።
- 7. አንድ ተከራካሪ ተቃዋሚውን ማክበር ያለበት ፍልሚያው ከተከራካሪው ጋር ሳይሆን ከሀሳቡ ጋር በመሆኑ ነው።
- 8. በጥንቱ ሙግት፣ ተመልካች የመተቸት መብት ነበረው።
- 9. በጥንቱ ሙግት፣ የመሐል ዳኛ የሚመረጠው በተከራካሪዎች አልነበረም።
- 10. በተማሪዎች ክርክር ተከራካሪው የመጨረሻውን የዳኞች ውሳኔ መቃወምና መንቀፋ የሚደገፍ ተግባር ነው።

፩. ምንባቡን መሠረት በማድረግ የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልስ።

- 1. በቀረበው የአሰጥ አገባ ሙግት የከላሽና ተከላሽ ክርክር ምክንያት ምንድን ነው?
- 2. በአሰጥ አገባው ሙግት ዳኞች በሰጡት ብይን ትስማማላችሁ? ምክንያታችሁን ግለፁ።
- 3. በፖለቲከኞች ክርክር፣ "ህዝብ ዳኛ ሆኖ ፍርድ ይሰጣል" ሲባል፣ ፍርድ የሚሰጠው እንዴት አድርጎ ነው? አብራሩ።
- 4. በክርክር ወቅት መረጃዎችን በአጭር በአጭሩ በማስታወሻ መያዝ የሚያስፈልግበት ምክንያት ምንድን ነው?
- 5. በክርክር ጊዜ ጽፎ ማንበብ የማይመረጥበትን ምክንያት ግለፁ።
- 6. ክርክርን በተሰጠ የጊዜ ገደብ መጥኖ ማቅረብ ምን ጥቅም አለው?
- 7. "የነገሮችን ፍሰት ጠብቀው" የሚለው አገላለፅ ምን ያመለክታል?
- 8. ለልምምድ ይጠቅማሉ ተብለው የቀረቡት ሁለት መንገዶች ምንና ምን ናቸው?
- 9. አላስፈላጊ እንቅስቃሴ የሚባለው ምን አይነት እንቅስቃሴ ነው?
- 10. "ታዳሚዎች በኋላ ላይም የፍርድ ትችት ይሰጣሉ" ሲል መቼ? ማለቱ ነው?

፫. የሚከተሉት ቃላትና ሐረጎች ከምንባቡ የወጡ ናቸው፣ አውዳዊ /አገባባዊ/ ፍቻቸውን ገለጹ።

ምሳሌ:- ትችት - አስተያየት

አለ - ተናገረ

1. ለአብነት	4. ቀሰረ	7. ይቃርማሉ
2. ታዳሚ	5. ብይን	8. በጥሞና
3. ይሰይማሉ	6. ሙዳ	9. አይነፍጉም
		10. በፀጋ

፬. በቡድን ሆናችሁ በምንባቡ ውስጥ የተነሱትን ዋና ዋና ነጥቦች ሰዩና፣ “በጣም ዋና ናቸው” የምትሏቸውን ነጥቦች አመልክቱ።

፭. በምንባቡ ውስጥ የሚገኙ መንስኤና ወጤት የያዙ ዓረፍተ ነገሮችን በመለየት በሰንጠረዥ አመልክቱ።

ምሳሌ

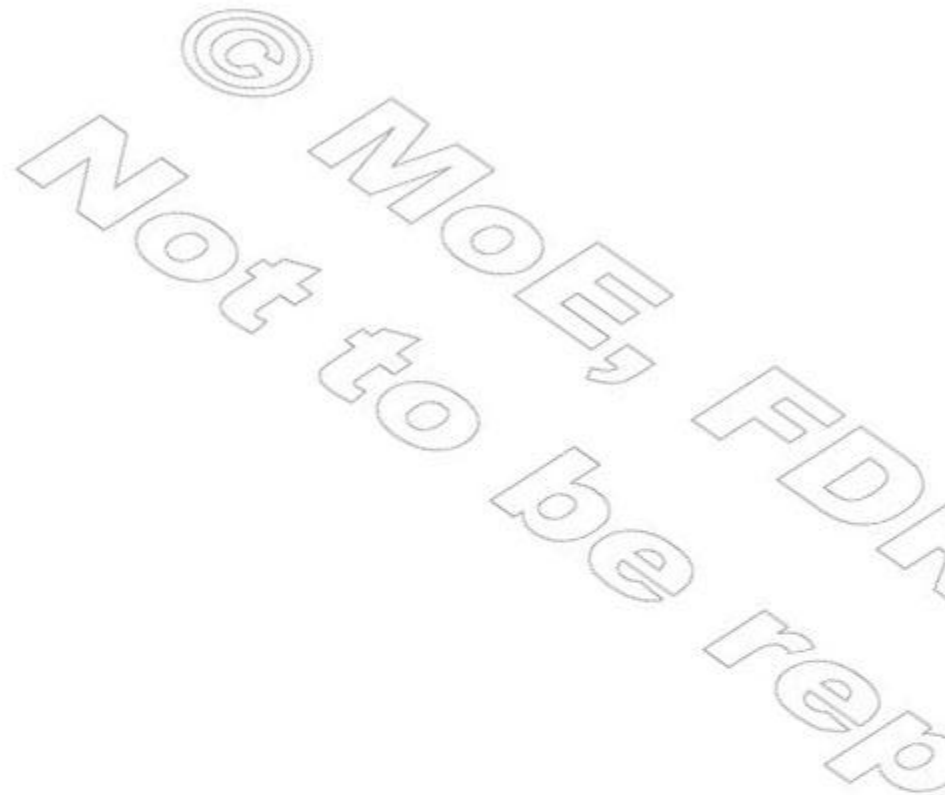
ተ.ቁ	መንስኤ	ወጤት
1	በቂ ዘገኛት አደረገ	በራሱ የመተማመን ስሜት ፈጠረ

ክፍል ሁለት:- ጸሕፈት

፩. የሚከተሉትን ቃላት ትክክለኛ አውዳቸውን በመፈለግ አስገቡና አንቀጹን አሟሉ።

መሠሪ	አገባ
ማጥ	ደባ
ሲርድ	ፋይዳ
ባዝራ	አልባሴ

ሰውየው _____ 1 _____ ይምስል እንጂ፣ እንዲህ የዋዛ አይደለም። ሀብትን በተመለከተ _____ 2 _____ ከድንገተኛ አለው። ታዲያ ምን ያደርጋል? በጎ የማያስብ _____ 3 _____ ነው። በሰው ላይ _____ 4 _____ ይፈጽማል፣ _____ 5 መናገር ያዘወትራል።ይህም መልሶ እራሱን _____ 6 _____ ውስጥ

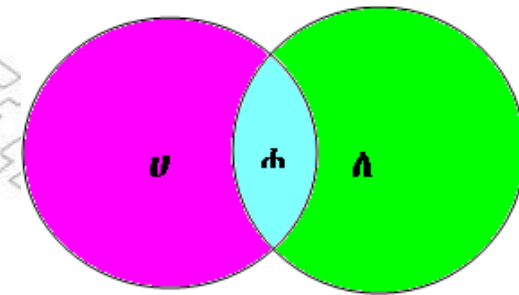

ስለከተተው መውጫ አጥቶ ሲኳትን ይታያል። 7 ለሌለው ነገር እንኳን ትኩረት ሰጥቶ ሲጨነቅና ሰውነቱ እንደቁጠማ 8 ይታያል።

፪. መዝገብ ቃላትን በመጠቀም ለሚከተሉት ቃላት ፍች ከፈለጋችሁላቸው በኋላ ፍቻቸውን የሚያሳዩ ዓረፍተነገሮች ከራሳችሁ አመንግጧችሁ ዳፉ።

1. በሰና	4. ቋፍ
2. ተከነ	5. ደብዛ
3. አበሰ	

፫. በጥንድ በጥንድ ሆናችሁ፣ ምንባቡን መሠረት አድርገና ስዕላዊ መገለጫውን ወደ ጽሑፍ በመቀየር፣ የጥንቱን መገኘትና የዛሬውን ክርክር የየገጠና የጋራ ባህሪ ዘርዘራችሁ በመፃፍ አቅርቡ። እያንዳንዱ ክብም አንዱ በአንዱ ውስጥ ወይም አንዱ ከአንዱ ወጪ ለምን እንደሞሰ አስረዱ።

መገለጫ

- የጥንቱ መግት ባህሪ = ሀ
- የዛሬው ክርክር ባህሪ = ለ
- የጋራ ባህሪ = ሐ

© MoE, FDK Ethiopia
Not to be republished

፬. ጥንድ ጥንድ ሆናችሁ ለሚከተሉት ቃላት በምሳሌው መሠረት ተመሳሳይ ፍች ሲሆኑ የሚችሉ ከሕንድ በላይ ቃላትን ዳፉ።

ምሳሌ	ቃል	ፍች
	መነሻ	ከሳ፣ ሕሳ፣ ቀነሳ
1	ቀና	
2	መሰናክል	
3	ሰፈረ	
4	ቆረጠ	
5	መጠጠ	

፭. ለተሰመረባቸው ተቃራኒ የሚሆኑ ቃላትን በክፍት ቦታዎቹ ላይ በማስገባት ዓረፍተነገሮችን አሟሉ።

1. ትናንትና ያየሁት ነገር ህልም መስሎኝ ነበር፤ ነገር ግን _____ ሆኖ አገኘሁት።
2. እኔ ሸቅብ ስወጣ፤ እሱ ግን _____ ወረደ።
3. የአበበ ሰውነት ደነደነ፤ የሙባረክ ግን _____ ።
4. አባቴ ሊጋስ ነው፤ አጎቴ ግን _____ ነው።
5. ከሌሎች አንደኛው፤ እጁን ለመስጠት ፈቃደኛ ሲሆን ሁለተኛው ግን _____ በመሆኑ ጉዳት ደረሰበት።

፮. በቡድን በቡድን ሆናችሁ ከምንባቡ ውስጥ ለክርክር መመሪያነት የሚያገለግሉ ነጥቦችን ሰይቃችሁ አውጡ፤ ቀጥላችሁም በዚህ የመልመጃ ማብቂያ ላይ ከሰፈረው መመሪያ ጋር አነጻጻሩ።

የክርክር አዘገጃጀትና አቀራረብ

- ርዕሱን በተመለከተ ከባለሙያ፣ ከጽሑፎች ወዘተ ሐሳብ መሰብሰብ፤
- ከተሰበሰቡት መረጃዎች ጠቃሚዎቹን ለይቶና በቅደም ተከተል አስተካክሎ በአነስተኛ ወረቀት መያዝ፤
- ክርክር ከመደረጉ በፊት በቂ ልምምድ ማድረግ፤
- ከክርክሩ በፊት አለባበስንና መሰል ነገሮችን ማስተካከል፤
- በክርክሩ አቀራረብ መግቢያ ላይ ሰላምታ በመስጠት ርዕስን ለአድማጮች ማስተዋወቅ፤
- የክርክሩን ፍሬ ሀሳቦች በቅደም ተከተል ማቅረብ፤
- ክርክሩን ረጋ ባለና በልበ ሙሉነት ማቅረብ፤
- ተገቢ ያልሆነ እንቅስቃሴ አለማድረግ፤
- ተቃዋሚ የሚሰነዘረውን ሀሳብ በማስታወሻ በመያዝ ተገቢ ምላሽ መስጠት፤
- ማስታወሻ የተያዘባትን ወረቀት ይፋ ሳያደርጉ መጠቀም፤
- ንግግርን ከአድማጮች ችሎታ ጋር የተጣጣመ ማድረግ፤
- ለክርክሩ የተሰጠውን የጊዜ ገደብ ማክበር፤
- የክርክሩ ሀሳብ ከርዕሱ እንዳይወጣ ጥንቃቄ ማድረግ፤
- ለተከራካሪ፣ ለአድማጭና ለዳኛ ተገቢውን አክብሮት መስጠት፤
- ክርክሩ ሲያበቃ ታዳሚዎችን አመስግኖ መሰናበት፤
- ዳኝነቱን በፀጋ መቀበል፤

© MOE, FDR
Not to be republished

ጁ. በ“ሰ” ስር የሰፈሩ ውጤቶችን በ“ሀ” ስር ከቀረቡ መንስኤዎቻቸው ጋር አዛምዱ

ሀ	ሰ
1. በጨለማ ተጓዘ	ሀ. ውጤት አልባ ሆነ።
2. ነገር አሳበቀ	ለ. ላም ከነጥጃዋ ገዛ።
3. አለታማ መሬት አረሰ	ሐ. የኢኮኖሚ አቅሙ ተናጋ።
4. እንግዶች ጋበዘ	መ. እንቅፋት መታው።
5. ትህትና ያበዛል	ሠ. ከአፍንጫው አርቆ አያስብም
6. የንባብ ልምድ የለውም	ረ. ሰዎች አከበሩት
	ሰ. በልቶ ለበይ ሰጠው
	ሸ. ወንድማማቾቹ ተጣሉ

ጅ. በክፍላችሁ የሚደረገን ክርክር እና መምህራችሁ የሚሰጡትን ገለጻ እዳምጣችሁ ማስታወሻ በመጻፍ ጥንድ እየሆናችሁ ተወያዩበት።

ጆ. የየራሳችሁን መንስኤና ውጤት የያዙ ሶስት፣ ሶስት ዓረፍተነገሮች ዳፏ።

ክፍል ሦስት፡- ንግግር

ገ. በምንባቡ ውስጥ ያሉ ገጸባህርዎትን ወክላችሁ ተሟገቱ።

ጘ. የክርክርን አዘገጃጀትና አቀራረብ መመሪያ ተከትላችሁ ክርክር አካሊዱ

ክፍል አራት፣ ሰዋሰው

ጙ. በምንባቡ ውስጥ የድምጽ መጥበቅና መላላት ባህሪ የሚያሳዩ ድምጾች ያሏቸው ቃላት አሉ። እነዚህን ቃላት በጥንድ በጥንድ እየሆናችሁ ድምጾች ላልተወና ጠብቀው ሲባሉ የሚሰጡትን የፍች ልዩነት አመልክቱ።

**ምሳሌ፡- አሉ፣ ሲላላ → ተናገሩ
ሲጠብቅ → ተገኙ**

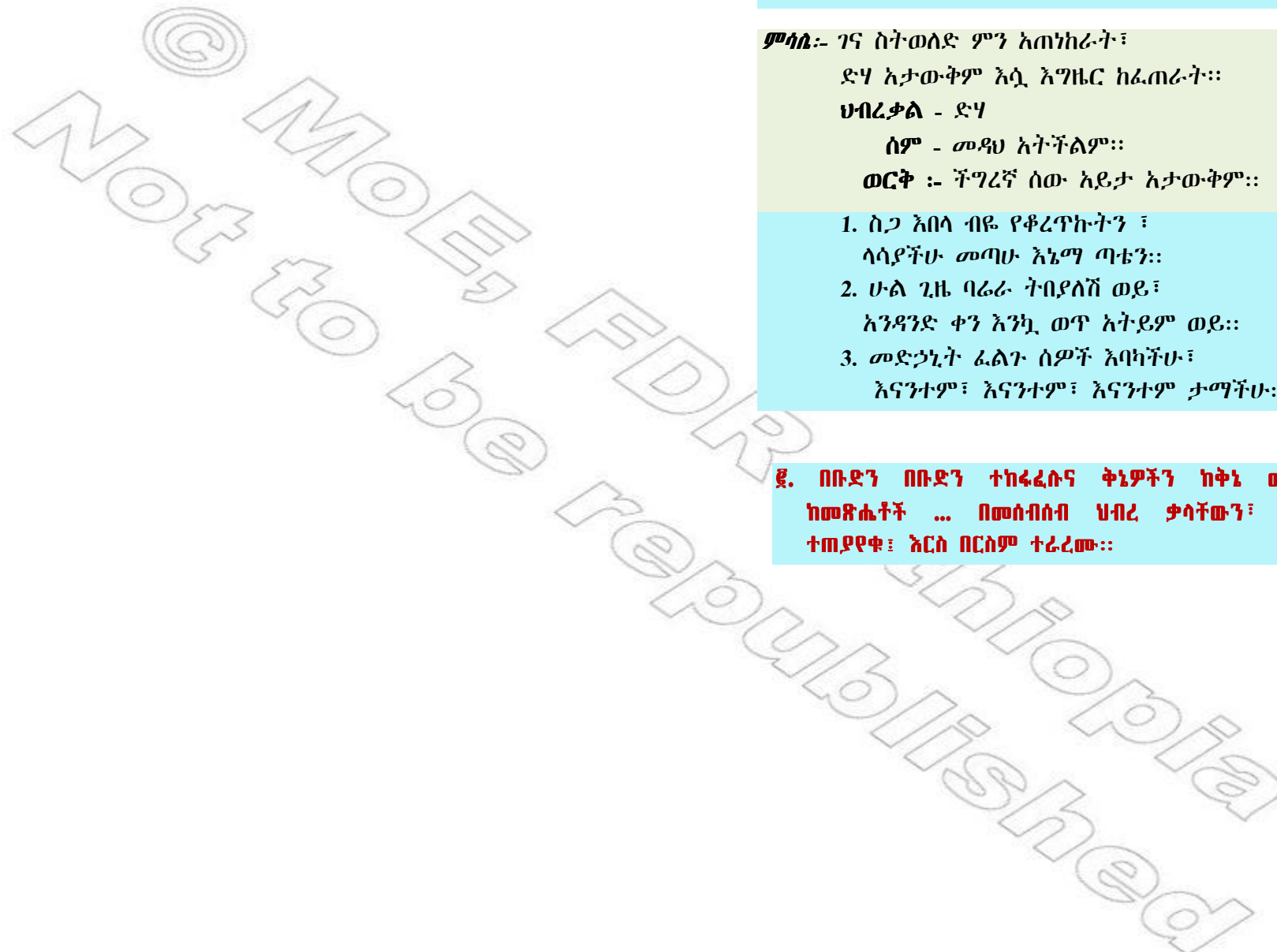
ክፍል ስምዕት:- ስነጥበብ

፩. ምሳሌውን መሰረት በማድረግ የቅኔዎችን ህብረቃል፣ ስምና ወርቅ ሰዩ።

ምሳሌ:- ገና ስትወለድ ምን አጠነከራት፣
ድሃ አታውቅም እሷ እግዜር ከፈጠራት።
ህብረቃል - ድሃ
ስም - መዳህ አትኛልም።
ወርቅ :- ችግረኛ ሰው አይታ አታውቅም።

1. ስጋ እበላ ብዬ የቆረጥኩትን ፣
ላሳዎችሁ መጣሁ እኔማ ጣቴን።
2. ሁል ጊዜ ባሬራ ትበያለሽ ወይ፣
አንዳንድ ቀን እንኳ ወጥ አትይም ወይ።
3. መድኃኒት ፈልጉ ሰዎች እባካችሁ፣
እናንተም፣ እናንተም፣ እናንተም ታማችሁ።

፪. በቡድን በቡድን ተከፋፈሉና ቅኔዎችን ከቅኔ መዳሕናት፣ ከጋዜጦች፣ ከመጽሔቶች ... በመሰብሰብ ህብረ ቃላቸውን፣ ስምና ወርቃቸውን ተጠያየቁ፣ እርስ በርስም ተራረሙ።

ማጠቃለያ

የምዕራፍ አስር ትኩረት በአመዛኙ ክርክር ላይ ነው። አንድ ተከራካሪ ሰክርክር ሲነሳ በቅድሚያ መዘጋጀትና ሲከራከርም የክርክር መመሪያን ተከትሎ መከራከር ይጠበቅበታል።

ዝግጅት የሚባለው መረጃ መሰብሰብን፣ ከተሰበሰቡት መርጦ በቅደም ተከተል መያዝንና መሰማመድን ያጠቃልላል።

በክርክር ወቅት ደግሞ ሰላምታ ሰጥቶና ርዕሱን አስተዋውቆ መጀመር፣ ሐሳብን በቅደም ተከተል ማቅረብ፣ የተቃዋሚ ሐሳብን በጥንቃቄ አድምጦ ማስታወሻ መያዝና ምሳሌ መስጠት፣ ንግግር የአድማጭን ችሎታ ያገናዘበ፣ የተከራካሪውን ስብዕና የማይነካ እንዲሆን መጠንቀቅ፣ ክርዕሱ አስመውጣትና ዳኝነትን በዘጋ መቀበል እንደ መመሪያ ልንወስዳቸው የሚገቡ ናቸው።

ሴላው የምዕራፍ ትኩረት ቃላትን ይመለከታል። በዚህም በኩል ምንም አይነት የድምጽ ስውጥ ሳይኖራቸው የተሰደዩ ፍቅዶች ባሏቸው፣ እንዲሁም ጠብቀውና ላልተወ የመነገር ባህሪ በተላበሱ ቃላት መልመጃዎች ሰርተናል። ስቃላት ተመሳሳይና ተቃራኒ ፍቅ የመፈለግ ሥራም አከናውነናል።

ንግግርን አድምጦና ጽሑፍን አንብቦ ማስታወሻ መያዝ በተማሪ ሰው ህይወት ውስጥ በየዕለቱ ሲደጋገም የሚችል ተግባር እንደመሆኑ፣ ይህንን የሚመለከቱ መልመጃዎች ሠርተናል። ከምንባቡ መንስኤና ውጤት የያዙ ዓረፍተነገሮችን ሰይቶ ከማውጣት ጋር ውጤቶችን ከመንስኤዎቻቸው የማጣመር ተግባርም አከናውነናል።

ቅኔዎች ብዙውን ጊዜ በግጥም መልክ የሚቀርቡ፣ ግልፅና ስውር መልዕክቶችን አጣምረው የያዙ የሐሳብ ማስተላለፊያ መንገዶች ናቸው። ምዕራፍ የተጠናቀቀውም በቅኔዎች ህብረ ቃል፣ ሰምና ወርቅ ላይ ባተኩራ መልመጃዎች ነው።

© MOE, FDIK
Not to be rep...

የክሰሳ ፕደቂዎች

1. በክርክር መመሪያነት የሚያገለግሉ ነጥቦችን ጻፉ።
2. በጥንቱ የክርክር ስርዓት (ሙግት) ላይ ያደችኋቸው ጉድለቶች ምን ምን ናቸው?
3. በዚህ ምዕራፍ በቀረበው ምንባብ ያልተዳሰሰው የመደበኛ ፍርድ ቤት ክርክር ከተማሪዎች የክፍል ውስጥ ክርክር በምን በምን ይለያል? በምንስ ይመሳሰላል ትላላችሁ?
4. ምንም የድምፅ ለውጥ ሳይኖራቸው ሁለት ሁለት ፍች ያላቸው አምስት ቃላት፣ በሚጠብቅና በሚላላ ድምፃቸው ምክንያት የተለያዩ ፍች ያላቸው ደግሞ አምስት ቃላት ጻፉ።
5. የሚከተለውን ቅኔ ኅብረቃል፣ ስምና ወርቅ ፈልጉ።
 ጠጅ እጠጣ ነበር ማለት አይቀርም ወይ፣
 እንዲያው የጠላ ሰው ያስታውቅ የለም ወይ።

© MOE, FDK Ethiopia
 Not to be republished

የገንዘብ ማመሳከሪያ ቅጽ

© MOE, FDK
 Not to be republished

፩. ከዚህ በታች በምዕራፍ አሥር የቀረበውን ትምህርት ምን ያህል እንደተገነዘባችሁ የምታመሳክሩበት ሰንጠረዥ ቀርቧል። በዚህ መሠረት በእያንዳንዱ የማመሳከሪያ ነጥብ ትይዩ ስለመረዳታችሁ እርግጠኛ ከሆናችሁ የ(✓)፣ እርግጠኛ ካልሆናችሁ የ(?)፣ ሙሉ ስሙስ ካልተረዳችሁ ደግሞ የ(x) ምልክት በማድረግ ሰንጠረዥን አሟሉ።

ተ.ቁ	የማመሳከሪያ ነጥቦች	(✓)	(?)	(x)
1	ያነበብኩትን ምንባብ ፍሬ ሃሳቦች ተረድቼ መግለጽ ችያለሁ።			
2	ስቃላት አገባባዊና ቀጥተኛ ፍቅሮች መስጠት ችያለሁ።			
3	ቃላት ጠብቀውና ሳልተው ሲነበቡ የተሰደዩ ፍቺ እንደሚሰጡ ተረድቻለሁ።			
4	ንግግርን አድምጬ ወይም ጽሑፍን እንብቤ ቁም ነገሮችን በማስታወሻ መያዝ ችያለሁ።			
5	ስክርክር መመሪያነት የሚያገለግሉ ነጥቦችን አውቄ በክርክር ውስጥ በስርዓት ተሳትፌአለሁ።			
6	በመንስዔና በውጤት የተደራጁ ዓረፍተ ነገሮችን ሰደቼ አመልክቻለሁ።			
7	ስተሰደዩ ቅኔዎች ህብረ ቃላቸውን በመለየት ሰምና ወርቅ ፍቻቸውን መስጠት ችያለሁ።			

፪. ከዚህ በላይ በሰንጠረዥ የ(?) እና የ(x) ምልክቶችን ያደረጋችሁባቸውን ነጥቦች በሚገባ እስክትረዱቸው ድረስ፣ የምዕራፉን ትምህርት ደጋግማችሁ ከልሱ።

አባሪዎች

፩. ተጨማሪ የንባብ መጻሕፍት

1. ግጥሞች

መንግሥቱ ሰማ (1955) የግጥም ጉባኤ:: አዲስ አበባ፣ ብርሃንና ሰላም ማተሚያ ቤት::

ፀጋዬ ገ/መድህን (1966) እሳት ወይ አበባ:: አዲስ አበባ፣ ብርሃንና ሰላም ማተሚያ ቤት::

ዓለማዊሁ ዘውዴ (2003):: ንስሐና ሴቶች ግጥሞች::

ደበበ ሰይፍ (1980):: የብርሃን ፍቅር:: አዲስ አበባ፣ ኩራዝ አሳታሚ ድርጅት::

2. ተውኔቶች

መንግሥቱ ሰማ (1961) የተውኔት ጉባኤ:: አዲስ አበባ፣ ተራመድ ማተሚያ ቤት::

ተስፋዬ ገሠሠ (1961) ሰቃው:: አዲስ አበባ፣ ብርሃንና ሰላም ማተሚያ ቤት::

3. አጫጭር ልቦለቶች

ሰለሞን ሰማ (1979) የእግር እሳትና ሴቶች አጫጭር ታሪኮች:: አዲስ አበባ፣ ኩራዝ አሳታሚ ድርጅት::

አብዱ ራህመቶና ሴቶች (1980) አጫጭር ልቦለቶች:: አዲስ አበባ፣ ንግድ ማተሚያ ቤት::

አምሳሉ አክሲስ (1981) በዓለም የታወቁ አጫጭር ልቦለቶች:: ኩራዝ አሳታሚ ድርጅት::

4. ረጃጅም ልቦለቶች

ሀዲስ ዓለማዊሁ (1958) ፍቅር እስከ መቃብር:: አዲስ አበባ፣ ብርሃንና ሰላም ማተሚያ ቤት::

ኃይለመስኮት መዋዕል (1982) ገንገን:: አዲስ አበባ፣ ቦሌ ማተሚያ ቤት::

፪. ማጣቀሻ መጻሕፍት

ባዩ ደማም (2000) የአማርኛ ሰዋሰው:: (ሁለተኛ አትም):: አዲስ አበባ፣ አሲኒ ማተሚያ ኃ/የተ/የግ/ማህበር::

- (2002) አጭርና ቀሳል የአማርኛ ሰዋሰው:: አዲስ አበባ፣ አልፋ አሳታሚዎች::

ተሰማ ሀ/ሚካኤል (1951) ከሳቴ ብርሃን ተሰማ የአማርኛ መዝገበ ቃላት:: አዲስ አበባ፣ አርቲስቲክ ማተሚያ ቤት::

አስም አሸቱ (1992) መሰረታዊ የምርምርና የዘገባ አጻጻፍ:: አዲስ አበባ፣ ንግድ ማተሚያ ቤት::

አምሳሉ አክሲሱና ደምሴ ማናህሱት (1982) ፕረ ያማርኛ ድርሰት እንዴት ያስ ነው? አዲስ አበባ፣ ኩራዝ አሳታሚ ድርጅት::

አምሳሉ አክሲሱና ዳኛቸው ወርቁ (1979) የአማርኛ ፈሲሶች:: አዲስ አበባ፣ ንግድ ማተሚያ ቤት::

ዘሪሁን አስፋው (1992) የስነጽሑፍ መሠረታዊያን:: አዲስ አበባ፣ ንግድ ማተሚያ ድርጅት::

የሻው ተሰማ(1996) ልሳነ ብሶር ከመ ልሳን ሰብእ:: አዲስ አበባ፣ ብራና ማተሚያ ድርጅት::

ደረጅ ገብራ (1996) ተግባራዊ የጽሕፈት ማስተማሪያ:: አዲስ አበባ፣ ንግድ ማተሚያ ቤት::

ጌታሁን አማረ (1989) ዘመናዊ የአማርኛ ሰዋሰው በቀሳል አቀራረብ:: አዲስ አበባ፣ ንግድ ማተሚያ ቤት::

ፈቃደ አዘዘ (1991) የስነቃል መመሪያ:: አዲስ አበባ፣ አልፋ አሳታሚዎች::

© MOE, FDR Ethiopia
Not to be republished

© MOE, FDI
 Not to be rep...

፫. ቃላት ከነፍቻቸው

ቃላት	ፍቻቸው
ስበጠ	ሸፈነ፣ ደጉሰ፣ ጠረዘ
መስክ	በስምስም ሳር የተሸፈነ ሰፊ ሜዳ፣ መሬት
መረን	ባሰገ፣ ስርዓት የሰሸ፣ ስቅ
ሜንጦ	ቆሳፋ ብረት ወይም እንጨት
ርዕደ መሬት	የመሬት መንቀጥቀጥ
ሰየመ	ሾመ፣ መረጠ፣
ሳቢያ	ምክንያት፣ ያረቁ ቅራሪ
ቋሳ	ቂም
ባተሴ	ፋታ የሴለው፣ በሥራ የተጠመደ
ባዘራ	ሴት ፈረሰ
ተሰበጣጠረ	በየጣልቃው ገባ፣ ተበታተነ፣ ተራራቀ
ተነፈገ	ተከሰከሰ፣ መጥፎ ጠረን አመጣ
ተደራሲ	አንባቢ፣ አድማጭ፣ ተመልካች
ታዳሚ	ተጋባዥ፣ ተሳታፊ
ችብሃ	ስምስምነት የማይለየው ዛፍ
ንዋይ	ገንዘብ
ንፉግ	ስስታም
አስመ	ተመኘ፣ አነጣጠረ፣ ህልም አየ
አስባ	ፍራ፣ የሰራ ውጤት
አመነዥገ	እንደገና በማንክ አደቀቀ፣ አመሰካኒ
አሜካሳ	በቆሳና በወይናደጋ የሚበቅል የእሾህ ዓይነት
አምባረቀ	እንደመብረቅ ጮኾ

© MOE, FDI
 Not to be rep...

አሞካሽ	አቆላመጠ፣ አባበሰ፣ አሞገሰ
አሸን	ክረምት አግቢና ክፍፍንድ እየወጣ ወደ ሰማይ በመብረር የሚርመሰመስ የምስጥ ዓይነት
አገገመ	ከበሽታው ሲደን ተቃረበ
አንዳ	የከብት ኮቴ
አደብ	ሥነስርዓት፣ ፀጥታ፣ ቅጣት(መቀጫ)
ኩታገጠም	ወሰንተኛ፣ ደንበርተኛ
ወረዛ	ረጠበ
ወበቅ	ሐይስኛ መቀት
ደንሳ	ወፍራም፣ ትልቅ
ደንጉሳ	ወንድ ፈረስ
ጅብራ	ገንዳ ቀጥ ያለና ረጅም፣ ቅጠሱ ሰፋሬ የሆነ በኢትዮጵያ ብቻ የሚገኝ የሰጸዋት ዓይነት
ገልቱ	ሙያ የሰሸ
ጥገት	የምትታሰብ ሳም
ፋይዳ	ጥቅም
ፎጭ	ቆራጭ ስስት

፩. ፈሲጣዊ አነጋገሮች ከነፍቻቸው

ፈሲጣዊ አነጋገሮች	ፍቻቸው
ሀሳቡን ጣሰ	ተረጋጋ
ሆዱን ሰጠ	ሚስጢሩን ገልጦ አወደደ
ልቡ ተነሳ	ሰመሔድ ተቻኮሰ

© MoE, FDK
 Not to be republished
 Ethiopia

ልቡን ሰበረው	እሳዘነው
ልብ እጣ	ፈራ
መሬት አሟሽ	ሰው ባልተቀበረበት ድንገል መሬት ተቀበረ
ምራቁን የዋጠ	እስተዋይ፣ አዋቂ፣ ጭምት
ሰማይ ተደፋበት	ጨነቀው
ቃሱን ሰጠ	መሰከረ
በነገር ወጋው	በእሽመር ተናገረው
ነብር ሆነ	ተቆጣ
አረፈ	ሞተ
አፍን አሟሽ	ቁርስ በሳ፣ ምግብ ቀመሰ
እሳት ሰብሶ እሳት ጉርሶ	ተናዶ፣ ተቆጥቶ
ከሰውነት ጉዳና ወጣ	ከሳ፣ ተጉሳቆሰ፣ መነመነ
ደሙ ፈሳ	ተናደደ
ጠበቃ ወሰደ	ጠበቃ አቆመ
ፕርስ ገባ	ተጠሳ
ፍርድ ሰበሰ	ሕግ ተማረ

፩. የስማርት ቀጥሮች

፩---1	፲፩---11	፲---10	፻፲፭---115	፴፻---3000
፪---2	፲፪---12	፳---20	፻፳---120	፵፻---4000
፫---3	፲፫---13	፴---30	፪፻---200	፶፻---5000
፬---4	፲፬---14	፵---40	፫፻---300	፹፻---8000
፭---5	፲፭---15	፶---50	፬፻---500	፻፻---10000
፮---6	፲፮---16	፷---60	፯፻---700	፪፻፻---20000
፯---7	፲፯---17	፸---70	፲፻---1000	፱፻፻---90000
፰---8	፲፰---18	፹---80	፲፱፻፲---1990	፲፻፻---100000
፱---9	፲፱---19	፺---90	፳፻---2000	፳፻፻---200000
፲---10	፳---20	፺፻---100	፳፭፻---2500	፻፻፻---1000000

© MoE, FDR Ethiopia
 Not to be republished